



## Bibliographic Research Of Books which Written to Teach Turkish to the English during the Ottoman Period<sup>1</sup>

Abdullah ŞAHİN<sup>2</sup>, Erhan YEŞİLYURT<sup>3</sup>

Received: 02 May 2017, Accepted: 01 June 2017

### ABSTRACT

Teaching Turkish as a foreign language is a subject that has been started to be considered from the work of Kaşgarlı Mahmut's "Divan-ı Lügâti't Türk". Since the 15th century the Ottoman Empire had a word in world politics The interest of the English to the Turks and the Turkish has increased. Consequently, for the English needs of learning Turkish, Turkish teaching books started to be written by English or English speaking researchers. In this period, the number of books written for teaching Turkish to the English is seventeen. Knowing the contents of these Works, important to give better works at teaching Turkish as a foreign language and teaching Turkish to English.

**Keywords:** Teaching Turkish to the English during the Ottoman Period, Turkish Education, Teaching Turkish as Foreign Language, Teaching Turkish to English, Textbook.

### EXTENDED ABSTRACT

#### *Purpose and Significance*

The purpose of this study is to examine the works written during the Ottoman period in order to teach Turkish to English in bibliographical terms. For this purpose The problematic crossover of the research is determined as follows: What is the status of bibliographical works written in order to teach Turkish to English during the Ottoman period? Taking advantage of experience in the teaching of Turkish as a foreign language is important in that the language teaching is realized in a more systematic and quality manner. Studies on the history of teaching Turkish to the English will lead and basing to new studies.

#### *Methods*

This research is a qualitative study. The most commonly used data collection methods in qualitative research are interview, focus group interview and observation. At Turkish teaching books for English; Qualitative characteristics such as the date of publication, place of publication, language information subjects were examined. The sample of this research is the same as the universe. According to that, Seventeen works written by British or English researchers in order to teach Turkish to the English during the Ottoman period were examined. Data collection tools of the research are Turkish grammar books which documents written to teach Turkish to the English.

#### *Results*

Reading Book of the Turkish Language with a Grammar and Vocabulary, written by William Barker in 1854 in London. The work begins with an alphabet display. The Turkish Campaigner's Vade-Mecum Of Ottoman Colloquial Language was written by William Redhouse for the soldiers returning to Istanbul from Crimean War in June, 1855. A Simple Transliterated Grammar Of The Turkish Language With Dialogues And Vocabulary was written by Edwin

<sup>1</sup>This study is derived from doctoral dissertation "Teaching Turkish to English during the Ottoman Period"

<sup>2</sup>Assoc.Prof.Dr., Çanakkale Onsekiz Mart University, Faculty of Education, [abdsahin25@hotmail.com](mailto:abdsahin25@hotmail.com)

<sup>3</sup>Assist.Prof.Dr., Bulent Ecevit University, Ereğli Faculty of Education, [erhan\\_yesilyurt@hotmail.com](mailto:erhan_yesilyurt@hotmail.com)

Arnold in London in 1877. In the foreword of the book, Edwin Arnold mentioned that his work would be a useful resource for new learners. *Comprising A Condensed Grammar With Idiomatic Phrases, Exercises, And Dialogues, And Vocabulary* was written in 1879 by Charles Francis Mackenzie in London. The author gave information about the political history in front of the work. *A Practical Elementary English Grammar* Charles The work written by James Tarring in 1886 in London consists of ten chapters.

### *Discussion and Conclusions*

When the works written in order to teach Turkish to the English in the Ottoman period were compared in terms of language information subjects It is seen that all Turkish teaching books touch the subjects of language information. Only Redhouse, Vaughan, Mackenzie, and Wells, on the other hand, have pointed out their differences in the matter of language knowledge not mentioned by other authors.

All the works were published in London, except Elias Riggs' *Outline of a grammar of the Turkish language* which written to teach English to the English during the Ottoman period. Riggs has published his work in Istanbul. The publication of books in the period of publication can be done more easily in London, Authors prepare works for English and the authors are mostly due to their lives in England may be the cause of the situation.

# Osmanlı Döneminde İngilizlere Türkçe Öğretimi Kitaplarının Bibliyografik Olarak İncelenmesi<sup>1</sup>

Abdullah ŞAHİN<sup>2</sup>, Erhan YEŞİLYURT<sup>3</sup>

**Başvuru Tarihi:** 02 Mayıs 2017, **Kabul Tarihi:** 01 Haziran 2017

## ÖZET

Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi Kaşgarlı Mahmut'un "Divân-ı Lügâti't Türk" adlı eserinden itibaren üzerinde düşünölmeye başlanan bir konudur. Osmanlı Devleti'nin 15. yy.'dan itibaren dünya siyasetinde söz sahibi olmasıyla İngilizlerin Türklere ve Türkçeye olan ilgisi artmıştır. Buna bağlı olarak İngilizlerin Türkçe öğrenme ihtiyacına cevap vermek amacıyla İngiliz olan ve İngilizce bilen araştırmacılar tarafından Türkçe öğretimi kitapları yazılmaya başlanmıştır. Bu dönemde İngilizlere Türkçe öğretmek amacıyla yazılan kitapların sayısı on yedidir. Bu eserlerin neler olduğunun ve mahiyetinin bilinmesi yabancı dil olarak Türkçe öğretimi ve İngilizlere Türkçe öğretiminde daha vasıflı eserler verilmesinde önem arz etmektedir.

**Anahtar Kelimeler:** Osmanlıda İngilizlere Türkçe Öğretimi, Türkçe Eğitimi, Yabancı Dil Olarak Türkçenin Öğretimi, İngilizlere Türkçe Öğretimi, Ders Kitabı.

## 1. Giriş

Teknolojiye ve diğer bilimsel gelişmelere bağlı olarak toplumlar arası iletişim daha da artmış ve buna bağlı olarak yabancı dil öğretimi üzerine yapılan çalışmalara da daha çok ihtiyaç duyulmaya başlanmıştır. Türkçenin Türkçe bilmeyenlere öğretimi Kaşgarlı Mahmut'un "Divân-ı Lügâti't Türk" adlı eseriyle başlamıştır. Daha sonra birçok millet Türkçe öğrenmek üzere çalışmalar yapmaya başlamış, Türk olmayan ve sonradan Türkçe öğrenen araştırmacılar da kendi vatandaşlarına Türkçe öğretebilmek amacıyla eserler vermeye başlamışlardır.

Bu dönemde Artin Hindoglou 1829 yılında Theoretisch – Praktische Türkische Sprachlehre adlı eserini, G. Jacop Türkisches Lesebuch I adlı eserini, Jehlitschka Grammatik der Türkischer Sprache adlı eserini, Gyula Németh Türkische Grammatik adlı eserini, M. Padel Türkisch adlı eserini, H. Stumme Türkische Lesestücke adlı eserini, G. Weil Grammatik der Osmanisch – Türkischen Sprache adlı eserini Almanlara Türklere öğretmek amacıyla; Arthur Lumley Davids Grammaire Turke, Jean Deny Grammaire de la Langue Turque, Fr. Dietrici Chrestomathie Ottomane, L. Dubeux Eléments de la Grammaire Turque, Amedée Jaubert Eléments de la Grammaire Turke, Auguste Pfizmaier Grammaire Turque adlı eserini Fransızlara Türkçe öğretmek amacıyla; Filippo Argenti 1553 yılında Regola del Parlare Turco adlı eserini, L. Antonelli 1724 yılında Primi Principi Della Grammatica Turca adlı eserini, Pietro Ferraguto 1611 yılında Grammatica Turchesca adlı eserini, B. Pianzola 1781 yılında Grammatica Turca adlı eserini İtalyanlara Türkçe öğretmek; O. İ. Senkovskiy 1829 yılında Krmannaya Kniga Dlya Russkih Voinov Turetskih Pohodah adlı eserini, A. Mihail Terentyev 1875 yılında Grammatika Turetskaya, Persidskaya, Kirgizskaya, Uzbekskaya adlı eserini Ruslara Türkçe öğretmek amacıyla yazmışlardır ( Özçam, 1997). Ancak bu dönemde Türkçe öğrenmek isteyen milletler ve bu amaçla yazılan eserler bunlarla sınırlı değildir. Çalışmanın amacı İngilizlerin yazdıkları Türkçe öğretim kitaplarının incelenmesi olduğu için Osmanlı döneminde diğer milletler tarafından yazılan eserlere örnek vermek amacıyla küçük bir kısmına değinilmiştir.

Bu çalışmanın amacı Osmanlı döneminde İngilizlere Türkçe öğretmek amacıyla yazılan eserlerin bibliyografik açıdan incelenmesidir. Bu amaç doğrultusunda araştırmanın problem cümlesi şöyle belirlenmiştir: Osmanlı döneminde İngilizlere Türkçe öğretmek amacıyla yazılan eserlerin bibliyografik açıdan durumu nedir? Bu soruya daha ayrıntılı cevaplar verebilmek amacıyla aşağıdaki alt problemler bulunmuştur:

<sup>1</sup> Danışmanlığını Doç. Dr. Abdullah Şahin'in yaptığı "Osmanlı Döneminde İngilizlere Türkçe Öğretimi" başlıklı yayımlanmamış tezden yararlanılmıştır.

<sup>2</sup> Doç.Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, [abdsahin25@hotmail.com](mailto:abdsahin25@hotmail.com)

<sup>3</sup> Yrd.Doç.Dr., Bülent Ecevit Üniversitesi, Ereğli Eğitim Fakültesi, [erhan\\_yesilyurt@hotmail.com](mailto:erhan_yesilyurt@hotmail.com)

- Eserlerin basım tarihi nedir?
- Eserler nerede basılmıştır?
- Eserlerde hangi dil bilgisi konularının öğretilmesi amaçlanmıştır?
- Eserlerde Türkçeye ve Türk kültürüne yönelik ön yargı var mıdır?

Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi çalışmalarında tecrübelerden yararlanmak dil öğretiminin daha sistemli ve kaliteli bir şekilde gerçekleşmesinde önem arz etmektedir. Bu açıdan bakıldığında İngilizlere Türkçe öğretiminin geçmişi üzerine yapılacak çalışmalar yapılması planlanan yeni çalışmalara yol gösterecek ve dayanak oluşturacaktır.

Dil öğretiminde dil bilgisi kurallarının önemli bir yeri vardır. Yeni bir dil öğrenen birey edindiği dilin kuralları ile cümleler kurarak iletişimini gerçekleştirmiş olur. Büyük çoğunlukla yirmi birinci yüzyıla kadar dil öğretimi dil bilgisi öğretimiyle eş değer görülüyordu. Bu nedenle Osmanlı döneminde İngilizlere Türkçe öğretim kitaplarının genel mahiyeti de bu yöndedir. Araştırmanın dil bilgisi açısından yapılması da bu açıdan değerlendirilmez.

Berna Moran, "Türklerle ilgili İngilizce Yayınlar Bibliyografyası" adıyla bir eser kaleme almıştır. Yazar, eserinde on beşinci yüzyıldan on sekizinci yüzyıla kadar olan çalışmalara değinmiş ve bu eserleri maddeler halinde değerlendirmiştir. Moran (1964) eserinde şu bilgilere yer vermektedir:

İngiltere’de Türklerle ilgili yayın bir hayli geç başlar. Gerçi Haçlı Seferleri münasebetiyle Ortaçağ vakayinamelerinde Türklerden söz edilir ama bu eserler İngilizce değil Latince ve zaten "Türk" kelimesi bunlarda çok genel anlamda kullanılmakta, bazen sadece Müslümanlar kastedilmektedir. Bundan ötürü bibliyografyada Türklerle ilgili ilk eser olarak G. Caoursin'den çevrilmiş ve 1482'de basılmış olan Rodos kuşatmasına dair kitabı aldık.

İngilizlerin Türkiye ve Türkçeye karşı ilgisi 1500’lerde artmaya başlamıştır. 1581’de Türkiye Kumpanyası’nın kurulmasından sonra ve özellikle 1582’de William Harborne’un (Harebrowne’in) İstanbul’a büyükelçi tayin edilmesi ile Türk - İngiliz diplomatik ilişkilerinin resmen başlamasından sonra (Kurat 1953) Türkiye Kumpanyası’nın 1592’de Venedik Kumpanyası ile birleştirilerek Levant Kumpanyası’nın (The Levant Company) kurulması üzerine, İngiliz tüccarların ve seyyahların Türkiye’ye ilgilerinin giderek arttığını görürüz. Bu tüccar ve seyyahlardan bazıları İngiltere’ye dönüşlerinde, Türkiye’ye ilişkin gözlemlerini ve deneyimlerini içeren seyahatnameler yayınlamışlardır (Umunc, 2013).

Yabancılarla Türkçe öğretmek amacıyla yazılan eserlerin çalışmalara konu olması yeni değildir. Bu çalışma öncesinde de gelecekte yazılacak Türkçe öğretim kitaplarına yol göstermesi ve Türkçe öğretiminin tarihi gelişiminin belirlenmesi amacıyla birçok çalışma yapılmıştır. Özçam, 1997 yılında Türkiye Türkçesi ile ilgili gramer çalışmaları adlı makalesinde Cumhuriyet dönemini de kapsamak kaydıyla çeşitli milletler tarafından Türkçe öğretmek amacıyla yazılan dil öğretim kitaplarına yer vermiştir. Ersoylu, 1981 yılında Türk dili üzerine yazılmış İngilizce gramerler adlı çalışmada İngilizlere Türkçe öğretmek amacıyla yazılan dil öğretim kitaplarına yer vermiştir. Ancak bu çalışma incelendiğinde Osmanlı döneminde İngilizlere Türkçe öğretmek amacıyla yazılan eserlerin çoğuna yer verilmediği görülmektedir.

İngilizlerin ülkemize olan ilgisi Türkçe öğrenme ihtiyaçlarını da beraberinde getirdi. Bu ihtiyaçların karşılanması amacıyla İngilizlere Türkçe öğretim kitapları yazılmaya başlandı. Osmanlı döneminde 1709 yılından 1910 yılına kadar 201 yıllık süreçte İngilizlere ve İngilizce bilenlere Türkçe öğretmek amacıyla 17 adet İngilizce kitap yazılmıştır.

Osmanlı döneminde yazılan İngilizlere Türkçe öğretim kitapları şunlardır:

1. Thomas Vaughan, Grammar Of The Turkish Language (Türk Dil Bilgisi)
2. Arthur Lumley Davids, Grammar Of The Turkish Language (Türk Dil Bilgisi)
3. Charles Boyd, The Turkish Interpreter Or A New Grammar Of The Turkish Language (Türkçe Tercüman ya da Türk Dilinin Yeni Dil Bilgisi)
4. William Burckhardt Barker, A Reading Book Of The Turkish Language (Türk Dilinin Okuma Kitabı)
5. William Burckhardt Barker, A Practical Grammar Of The Turkish Language; With Dialogues And Vocabulary (Türk Dilinin Pratik Dil Bilgisi – Diyalog ve Sözlük İle Birlikte)
6. James William Redhouse, The Turkish Campaigner’s Vade-Mecum Of Ottoman Colloquial Language (Türk Seferine Çıkanlara Osmanlı’nın Günlük Konuşma Dili)

7. Edwin Arnold, A Simple Transliterated Grammar Of The Turkish Language With Dialogues And Vocabulary (Türk Dilinin Basit Çevrilmiş Dil Bilgisi – Diyalog ve Sözlük İle Birlikte)
8. Elias Riggs, Outline Of A Grammar Of The Turkish Language (Türk Dil Bilgisinin Ana Hatları)
9. Frank Lawrence Hopkins, Elementary Grammar Of The Turkish Language: With A Few Easy Exercises (Türk Dil Bilgisine Başlangıç: Birkaç Kolay Alıştırma İle)
10. Abu Said, Turkish Self – Taught Or The Dragoman For Travellers In The East, Being A New Practical And Easy Method Of Learning The Turkish Language (Doğudaki Gezginler İçin Rehber ya da Görüşler, Yeni Pratik ve Kolay Yöntemlerle Türk Dili öğretimi)
11. Charles Francis MacKenzie, A Turkish Manual Comprising A Condensed Grammar with Idiomatic Phrases, Exercises, And Dialogues, And Vocabulary (Deyim Kalıpları, Alıştırmalar, Diyalog ve Sözlük ile Oluşturulmuş Dil Bilgisi İçeren Türkçe El Kitabı)
12. Charles Wells, A Pratical Grammar Of The Turkish Language (Türk Dilinin Pratik Dil Bilgisi)
13. James William Redhouse, A Simplified Grammar Of The Turkish Language (Türk Dilinin Basit Dil Bilgisi)
14. Charles James Tarring, Turkish Grammar (Türk Dil Bilgisi)
15. Anton Tien, A Turkish Grammar, Containing Also Dialogues and Terms Connected with the Army, Navy, Military Drill, Diplomatic and Social Life (Sosyal Yaşam, Diplomasi ve Ordu ile İlişkili Diyalog ve Terimler İçeren Türk Dil Bilgisi)
16. V. H. Hagopian, Ottoman Turkish Conversation Grammar (Osmanlı Türkçesi Konuşma Dilinin Dil Bilgisi)
17. V. H. Hagopian, Key to the Ottoman - Turkish Conversation – Grammar (Osmanlı Türkçesi Konuşma Dilinin Dil Bilgisi Anahtarı)

## 2. Yöntem

Bu bölümde araştırmanın modeline, çalışma grubuna (evren/örneklem), veri toplama ve veri analizine yer verilmektedir.

Bu araştırma nitel bir çalışmadır. Nitel araştırmada en yaygın olarak kullanılan veri toplama yöntemlerinin başında görüşme, odak grup görüşmesi ve gözlem gelmektedir. Bunların yanında çeşitli türdeki dokümanlar da (belgeler, yazışmalar, fotoğraflar gibi) nitel araştırmada kullanılan verilere temel oluşturabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Araştırmaya konu olan İngilizlere Türkçe öğretim kitaplarının basım tarihi, basım yeri, eserlerde işlenen dil bilgisi konuları gibi niteliksel özellikleri üzerinde durulduğu için araştırmada nitel araştırma modeli kullanılmıştır.

Araştırmada daha sağlıklı veriler elde etmek için nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi kullanılmıştır. Doküman analizi, araştırma sonucunda elde edilecek olan olgu ve kavramlara ulaşmada yol göstermesi açısından yazılı, basılı vb. malzemenin incelenerek analiz edilmesidir. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen, olay veya olgular hakkında, bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar (Şimşek, 2009).

Bu araştırmanın evreni aynı zamanda örneklemini oluşturmaktadır. Buna göre Osmanlı döneminde İngilizlere Türkçe öğretmek amacıyla İngiliz veya İngilizce bilen araştırmacılar tarafından yazılan on yedi eser incelenmiştir.

Araştırmanın veri toplama araçlarını İngilizlere Türkçe öğretmek amacıyla yazılan dokümanlardan İngilizlere Türkçe öğretimi dil bilgisi kitapları oluşturmaktadır.

Verilerin toplanması sürecinde İngilizlere Türkçe öğretimine yönelik yazılan eserler incelenmiş, inceleme sonucu önemli noktalar not alınmış ve alınan notlar yardımıyla çeşitli sınıflamalar yapılmıştır. Doküman analizi sürecinde, bir araştırmacı öncelikle amacına yönelik mevcut kaynakları bulur, her bir kaynağı dikkatlice okur, gerekli bilgileri not alır ve aldığı notlardan yola çıkarak bazı değerlendirme işlemleri yapar. Doküman analizi yoluyla yapılan sentezler, o alanda yapılmış bütün eserleri belirli özelliklere göre sınıflandırabilme özelliğine sahiptir (Çepni, 2012).

### 3. Bulgular

Bu bölümde araştırma sonuçlarına göre yer alan bulgular yer almaktadır.

#### 3.1. *Grammar Of The Turkish Language, Thomas Vaughan*

Grammar of the Turkish Language adlı kitap, Thomas Vaughan tarafından 1709 yılında Londra'da yazılmıştır. Eser, İngilizlerin Türk dili gramerinin, Türkçe ile ilgili dil çalışmalarının en eski dönemlerine aittir.

Eserin önsözünde Türkçenin bazı fonetik özellikleri ve Türk alfabesi yer almaktadır. Yazar, kitabında dil bilgisine örneklerle yer vermiştir. Eserde kullanılan dil bilgisi konuları şu şekildedir; Ünlem, isim, sıfat, zamir, fiil, zarf, fiilimsiler, edat, bağlaç ve zamanlar. Eserin ilerleyen kısımlarında Vaughan, cümle örneklerine yer vermeyi de ihmal etmemiştir.

Kitabın sonunda küçük bir sözlük İngilizce- Türkçe olarak düzenlenmiştir. Haftanın günleri, aylar (şemsi-kameri), zaman, yıldızlar, vücudun kısımları, çeşitli meslekler, balıklar, ağaçlar, hayvanlar, meyveler, sebzeler, renkler, metaller, mineraller, yeryüzü, gemicilik, askerlik, şehir, giyecekler, yemek, içmek, değerli taşlar, fiiller, ülkeler, hükümdarlıklar, milletler vb. konularda ayrı ayrı başlıklar altında meydana getirilen sözlüğün konuşmalar kısmında ise günlük hayatla ilgili cümlelere yer verilmiştir (Ersoylu, 1981).

Eserde Bahtiyarnâme'den, Kutadgu Bilig'den, Tezkire-i Evliya'dan, Âcâibül Mahlukat'tan ve Hümâyunnâme'den parçalara rastlanmıştır. Bunların dışında Vaughan, Çağatayca'ya örnek olarak Babürnâmeden, Şecere-i Türki'den ve Mesâlisün Nefais'ten yararlanmıştır.

#### 3.2. *Grammar Of The Turkish Language, A. L. Davids*

Grammar of the Turkish Language adlı eser 1832'de Londra'da yazılmıştır. Eser Arap harfleriyle Sultan Mahmud Han'a yazılmış bir ithafla başlamaktadır.

"Yüce Majesteleri Sultan Mahmud Han'a. Onun zekâ ve yeteneği sayesinde Osmanlı İmparatorluğu yeniden hayat buldu ve kurumları Avrupa ile Asya krallıkları arasında seçkin bir mertebeye yükseldi. Bu Türk dili grameri yüce majestelerinin alçakgönüllülükle adanmış zarif izinleriyle yüce majestelerinin en itaatkâr hizmetkârı Arthur Lumley Davids tarafından adanmıştır.

Yazar sonraki sayfada şu ilginç bilgiyi vermektedir:

"Bu Türk dili gramer kitabı yazarın uygun vakitlerinde, basıma gönderme gibi bir niyeti bulunmadan yaklaşık 5 yıl önce tamamlandı. 12 ay önce sultanın nazik izniyle biz bu konuda çalışma yapmadan basım işi kararlaştırıldı. Böyle bir el yazısı (Yukarıdaki sultanın övüldüğü yazı), basım için hazırlanmazsa kitabın basımı kabul edilmeyebilirdi."

Eser; gramer, sözlük ve seçme parçalar başlıklı üç ana bölümden oluşmaktadır. Ön söz bölümünde Türklerin tarihi geçmişinden bahsedilmektedir. Orta Asya'nın anlatıldığı bölümde Çin tarihinin Türk tarihi ile bağlantısı yer alır. Bu bölümde ayrıca Uygur, Tatar, Çağatay, Moğol ve Hunlara da değinilmiştir. 12 Hayvanlı Türk Takvimine ayrıca değinen Davids bu takvimin mucidi olarak Uygur ve Kırgızları gösterir. Bölümün sonunda Evliya Efendi ( Evliya Çelebi), Hacı Halife (Kâtip Çelebi) ve Nabi Efendi'den bahsedilmekte, ayrıca birkaç şiir örneği verilmektedir.

Yazar gramer bölümünde zamirler ve türlerini, fiiller, fiillerin çekimleniş, olumsuz halleri, edatlar, söz dizimi kuralları gibi konuları örneklerle işlemiştir. Eserin son kısımda sözlük bölümü yer almaktadır. Sözlüğü yazar aylar, günler, evren, zaman ve meyveler gibi ayrı başlıklara ayırmıştır. Eserin diyaloglar kısmında yazar, konularla ilgili farklı başlıklar kullanmıştır. Kitabın sonunda da Arap harfleriyle ve transkriptleri ayrı ayrı yazılmış örnek metinler vermiştir.

#### 3.3. *The Turkish Interpreter Or A New Grammar Of The Turkish Language, Charles Boyd.*

Charles Boyd, The Turkish Interpreter Or A New Grammar Of The Turkish Language adlı eserini 1842 yılında yazmıştır. Eser, Paris'te Firmin Didot Freres yayınevi, Londra'da ise Smith Elder yayınevi tarafından basılmıştır.

Kitap altı bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde alfabe yer almaktadır. Eserin devamında her harfle ilgili ayrı ayrı dörder örnek verilmiştir. Bu örnekler Arap harfleriyle ve Latin harfleriyle Türkçe ve İngilizce olarak verilmiştir. Üçüncü bölümde söyleyişi düzenleyen 4 işaret ele alınmıştır. Bunlardan meddelif ve hemzeliften örneklerle bahsedilmiştir. Ayrıca bu bölümde yazar sesli harflere de değinmiştir. Dördüncü bölüm belirleyicilerle ilgili bölümdür. Bu bölüme yazar, Türk dilinin İngilizcedeki gibi 'the' sözcüğüne benzer belirleyici bir kelimeye sahip olmadığını söyleyerek başlar. Yazar 5. Bölümde isim çekimleri üzerinde durmuştur. Kitap bir fabl ve İncil'den bir parça ile son bulur.

Eserde kullanılan dil bilgisi konuları şu şekildedir: isim, sıfat, zamir, fiil, zarflar, ekler, edatlar, bağlaçlar.

### 3.4. *A Reading Book Of The Turkish Language, William Burckhardt Barker*

Reading Book of the Turkish Language with a Grammar and Vocoublary adlı eser, William Barker tarafından 1854 yılında Londra'da yazılmıştır. Eser, alfabe gösterimi ile başlar. Eserde alfabenin anlatımından sonra sayılar verilir. Ardından açıklamalar ve örnek sözcükler eklenmiştir. Bu bölümlerden sonra Barker, dil bilgisi konularından isimler, sıfatlar, zamirler ve fiillere ayrı başlıklar halinde değinir.

Eserde isimler anlatıldıktan sonra farklı kelime örnekleriyle, isimlere eklerin getirilişi gösterilmiştir:

- Ev - A hause
- Evin - Of a hause
- Eve - To a hause
- Evi - The hause
- Evden - From a hause (Yeşilyurt, 2015)

Eserin dil bilgisi anlatımından sonra telaffuz bölümü yer alır. Bu bölümde yazar, Nasreddin Hoca'dan seçtiği hikâye örneklerini Arap ve Latin harf karşılığıyla Türkçe ve İngilizce olarak vermiştir. Eserin sonunda Türkçe İngilizce sözlük yer almaktadır. Ayrıca sözlük kısmında Fuzuli'den bir dörtlük Arap - Latin harfleriyle Türkçe ve İngilizce olarak verilmiştir.

Barker'ın bu eseri ile aynı yıl yazdığı A Practical Grammar of the Turkish Language With Dialogues and Vocabulary adlı eser yabancılara Türkçe öğretimi alanında bir set oluşturur. Bu kitap okuma çalışması ağırlıklı iken diğer kitapta gramer hâkimdir.

Eserde, isim, sıfat, zamir, fiil, fiilimsiler, ekler dil bilgisi bölümünde işlenmiştir.

### 3.5. *A Practical Grammar Of The Turkish Language; With Dialogues And Vocabulary, William Burckhardt Barker*

Turkish Grammar Dialogues and Vocoublary adlı bu eser, William Burchhardt Barker tarafından 1854'te yazılmıştır. Eser, Barker'ın aynı yıl yazdığı Reading Book of the Language with a Grammar and Vocoublary adlı eserini tamamlayıcı niteliktedir. Bu haliyle yabancı dil olarak Türkçe öğretimi alanında yazılan ilk kaynak set sayılmalıdır. Barker, bu eserinde de diğer eserinde olduğu gibi Arap ve Latin harflerini bir arada kullanmıştır.

Yazar eserine alfabeyi vererek başlar, daha sonra dil bilgisi öğretimine yer verir. Eserde dil bilgisinden; isim, sıfat, zamir, fiil, fiilimsiler ve ekleri sırasıyla başlıklar halinde ve örneklerle işlenmiştir.

Yazar fiil konusunu işlerken, çekimli fiil ve zamanlara değinmektedir; fiil örneklerini tüm zamanlar ile çekimleyip cümle içerisinde İngilizce örneklere de yer vermektedir. Bu bölümde fiillerin olumsuzlarını, soru hallerini ve farklı şahıslarla çekimlenişlerini de göstermektedir.

Barker dil bilgisini bitirdikten sonra, Türklerin günlük hayatta kullandıkları cümle kalıplarına yer vermiştir:

Sabahınız hayır ola.

Vaktiniz hayır ola.

Keyfiniz iyi mi? ... gibi.

Barker, eserin sonunda da sözlük kısmını vererek eserini tamamlamıştır (Yeşilyurt, 2015 ).

### 3.6. *The Turkish Campaigner's Vade-Mecum Of Ottoman Colloquial Language, James William Redhouse*

Bu eser William Redhouse tarafından 1855 yılının haziran ayında Kırım Savaşı'ndan İstanbul'a dönen askerler için yazılmıştır. Eserin birinci bölümünde; ünlü harfler, ünsüz harfler, çift harfler, ayın, hemze, vurgu ve telaffuz, ikinci bölümünde etimoloji yer almıştır. Bu bölümde; isimler, sıfatlar, zamirler ve fiiller üzerinde durulmuştur. Eserde fiiller konusu tüm ayrıntılarıyla verilmeye çalışılmıştır.

Eserin üçüncü bölümü türetme kısmıdır. Yazar; kalemlik, yazlık, akıllı ve kırık gibi örneklerle türetme konusunu ele almıştır. Dördüncü bölümünde cümle bilgisi ve söz dizimi konuları işlenmiştir. Eserin sonunda büyük bir sözlük bölümü yer alır.

Dilbilimci, mütercim ve sözlük yazarı olan Redhouse 1856 yılında da şimdiye kadarki en kapsamlı Osmanlıca - İngilizce sözlüğü yayımlamıştır. Eserde; Ünlemler, isim, sıfat, zamir, fiil, fiilimsiler, zamanlar dil bilgisi konuları olarak işlenmiştir.

### 3.7. *Outline Of A Grammar Of The Turkish Language, Elias Riggs*

Eser 1856 yılında İstanbul'da yayımlanmıştır. Yaşadığı dönemde Anadolu'da misyoner olarak faaliyet gösteren Riggs, eserini Ermeni harf sistemiyle yayımlamıştır. Eser, imla, köken bilimi ve söz dizimi olmak üzere üç ana bölümden meydana gelmektedir. Eser; isim, fiil, zamir, edat, bağlaç ve sıfat konuları üzerinde durur.

### 3.8. *A Simple Transliterated Grammar Of The Turkish Language With Dialogues And Vocabulary, Edwin Arnold*

A Simple Transliterated Grammar of the Turkish Language 1877 yılında Londra'da yazılmıştır. Edwin Arnold kitabın önsözünde eserinin Türkçeyi yeni öğrenenler için faydalı bir kaynak olacağından bahsetmiştir.

Eserin birinci bölümünde alfabeye yer verilmiştir. Sonrasında isimler, sıfatlar, fiiller, sayılar, zamirler, zarflar gibi dil bilgisi konularına değinilmiştir. Bu bölümde yazar birde "Eyvah! , Aferin! , Kes sesini! " gibi bazı ünlemlerin İngilizcelerini de vermiştir.

İkinci bölüm sözdizimiyle ilgilidir. Yazar bu bölümün sonuna sözlük bölümü de yerleştirmiştir. Kitapta Türkçeyi öğrenenlere, günlük hayatta gerekli olacak bazı kısa cümleler ve karşılıkları da verilmiştir.

Eserde yer alan dil bilgisi konuları şunlardır: İsim, sıfat, zamir, fiil, zarflar, Edatlar, Bağlaçlar.

### 3.9. *Elementary Grammar Of The Turkish Language: With A Few Easy Exercises, Frank Lawrence Hopkins*

Elementary Grammar of the Turkish adlı eser 1877 yılında Londra'da yazılmıştır. Eserin başında alfabe bölümü yer almaktadır. Ardından da dil bilgisi kuralları alıştırmalarıyla beraber işlenmiştir.

Eserde yer alan dil bilgisi konuları; isim, sıfat, zamir, fiil, zarf, edat, bağlaç ve zamanlardır. Eser, hacim bakımından diğer kitaplara göre nispeten daha küçüktür. Bunun nedeni yazarın dil bilgisi kurallarında ayrıntıya inmeyip daha çok sözlük ve alıştırmaya metinlerine yer vermesidir.

### 3.10. *Turkish Self-Taught Or The Dragoman For Travellers In The East, Being a New Practical And Easy Method Of Learning The Turkish Language, Abu Said*

Eser 1877 yılında Londra'da yazılmıştır. Eser turistler için hazırlanmıştır. Eserde, şu ana kadar hiçbir eser herhangi bir görevi ya da sıfatı olmayan halk için yazılmamıştı ibaresi geçer. Ancak yapılan araştırmalar 1877 öncesi Türkçe öğretmek amacıyla yazılan birçok eserin halktan hiçbir görevi bulunmayanlar için de yazıldığını göstermektedir.

Eserde yer alan dil bilgisi konuları; ünlemler, isim, sıfat, zamir, fiil ve zarflardır.

### 3.11. *Comprising A Condensed Grammar With Idiomatic Phrases, Exercises, And Dialogues, And Vocabulary, Charles Francis MacKenzie*

Bu eser 1879 yılında Londra'da Charles Francis Mackenzie tarafından yazılmıştır. Yazar eserin ön sözünde siyasi tarihle ilgili bilgiler vermiştir. Eserde Kıbrıs ve Batum'un Osmanlıya geçmesinden bahsedilmiştir.



Yazar ön söz sonrasında alfabeyle vererek Türkçenin kullanımıyla ilgili kurallardan bahsetmiştir. İsim, sıfat, zamir, fiil zarf, fiilimsiler, ekler, edatlar ve bağlaçlar alıştırmalarıyla birlikte detaylı bir şekilde kitapta verilmiştir.

İkinci bölümü başlığı sözler ve diyaloglardır. Bu kısımda günlük konuşmalarda karşımıza çıkan ifadeler ve diyalog örneklerine yer verilmiştir. Eserin sonunda Mackenzie cümle kalıplarını Türkçe - İngilizce karşılıklı olarak vermiştir.

### 3.12. *A Practical Grammar Of The Turkish Language, Charles Wells*

Dr. Charles Wells eserini 1880'de, Londra'da yazmıştır. Kitabın tanıtım bölümünde hiçbir Avrupa diliyle yazılmış Türkçe gramer kitabında alıştırmaya bulunmadığı söylenmektedir. Öğrenciler için kuralları okumanın yararlı olmayacağı, onların muhakkak konularla ilgili alıştırmaya yapmaları gerektiği söylenmektedir.

Yazar eserin tanıtım kısmından sonra alfabeyle yer vermiştir. Eserde; Ünlemler, isim, sıfat, zamir, fiil, zarflar, fiilimsiler, edatlar, bağlaçlar anlatıldıktan sonra konularla ilgili alıştırmalar yer alır.

Yazar kitabın on beşinci bölümünü Türkçe imla kurallarına ayırmıştır. Kitapta bir de atasözleri bölümü bulunmaktadır. Yazar bu bölümde örnek atasözlerini, Arap alfabesi ve Latin alfabesi ile Türkçe - İngilizce olarak vermiştir.

Kitabın sonunda, kitapta yapılan yanlışların doğrularının yer aldığı bir bölüm de yer almaktadır.

### 3.13. *A Simplified Grammar Of The Turkish Language, James William Redhouse*

Redhouse bu eseri 1884'te Londra'da yazmıştır. A Simplified Grammar Of The Turkish Language üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde harfler ve imla yer alır. İkinci bölümde ise yazar Osmanlı köken bilimi üzerinde durmuştur. Ayrıca bu bölümde ayrı maddeler halinde ünlemler, isim, sıfat, zamir, fiil, zarflar, fiilimsiler, edatlar ve bağlaçlar dil bilgisi konuları olarak işlenmiştir.

Eserin üçüncü bölümünde sözdizimi kuralları üzerinde durulmuştur. Bu bölüm on üç ayrı başlıktan oluşmuştur. Yazar eserini ilave bir bölüm ile sona ermiştir.

### 3.14. *A Practical Elementary Turkish Grammar, C. J. Tarring*

Charles James Tarring tarafından 1886 yılında Londra'da yazılan eser on bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm tanıtım bölümüdür. Bu bölümde Türk dil bilgisi hakkında bilgi yer alır. Tarring, Türklerin kendilerine ait bir alfabeyle sahip olmadıklarından, Arap alfabesini kullandıklarından ve Osman Nurettin Efendi'nin çalışma boyunca yazmaya yardım ettiğinden bahseder.

İkinci bölümden başlayarak dil bilgisi kuralları ayrı ayrı işlenmiştir. Her konunun hemen ardından da alıştırmalar verilmiştir. Eserde yalnızca Latin harfleri kullanılmış, eski harflere yer verilmemiştir. Dil bilgisi bölümleri verildikten sonra cümle örnekleri verilmiştir. Bunu yaparken de önce İngilizce cümleler verilmiş, karşısına da Türkçe karşılıkları yazılmıştır. Diğer eserlerde olduğu gibi bu eserde de konu anlatımlarının ardından sözlük verilmiştir.

Yazar kitabının son bölümünde hikâye ve " Tilki ile Şahin" , "Bülbül ile Atmaca" , "Horoz ve Keklik" ve " Köpek" gibi fabllardan örnekler vermiştir.

Ünlem, sıfat, zamir, fiil, zarf, edat, bağlaç dil bilgisi konuları olarak işlenmiştir.

### 3.15. *A Turkish Grammar, Containing Also Dialogues And Terms Connected With The Army, Navy, Military Drill, Diplomatic And Social Life, Anton Tien*

Anton Tien eserini 1896 yılında yazmıştır. 418 sayfadan oluşan eser Londra'da, S. Low, Marston and Company tarafından yayımlanmıştır. Geniş bir dil bilgisi bölümünün bulunduğu eser atasözleri ve deyimlere özel yer ayırmasıyla öne çıkmaktadır. Eserde konu anlatımından sonra diyalog bölümü başlar. Bu bölümde Latin alfabesi ile İngilizce cümleler, Arap alfabesi ile Türkçe karşılıkları ve Latin alfabesi ile yine Türkçe karşılıkları yer alır. Eser diğer metin türlerinden örneklerle sona ermektedir.

Eserde yer alan dil bilgisi konuları; ünlemler, isim, sıfat, zamir, fiil, zarflar, edatlar ve bağlaçlardır.

### 3.16. Ottoman Turkish Conversation Grammar, V. H. Hagopian

Eser, 1907'de Londra'da yazılmıştır. Yazar kitabın ön sözünde Türklerin tarihi geçmişi hakkında bilgi vermiştir. Eserin giriş bölümünde alfabe ve harf sistemi gösterilir. Harfler Arap harfleriyle verilir.

Birinci bölümde Hagopian belirsiz ve belirli sıfatlardan bahsetmiştir. Daha sonra fiiller, isimler, sıfatlar, zamirler ve edatlar dil alıştırmalarıyla birlikte kitapta yer alır. Eser, yazıldığı dönemde karşılaşılan diğer dil öğretim kitaplarından farklı olarak her konudan sonra okuma etkinliklerine yer verir. Eserde konu anlatımından sonra sözlük bölümü göze çarpar. Yazar eserine Arap harfleriyle yazılmış süslü yazı (rika, sülüs) örnekleriyle son vermiştir.

### 3.17. Key To The Ottoman - Turkish Conversation – Grammar, V. H. Hagopian

Eser, 1908 yılında Londra'da yazılmıştır. Yazar, eserin ön sözünde bu eseri önceki eseri olan Ottoman Turkish Conversation Grammar'ı tamamlamak amacıyla yazdığından bahseder. Hagopian önceki eserin eksikliğini kapatmak için bu eserinde konu anlatımı dışında çokça etkinliklere yer verir.

Eserde işlenen dil bilgisi konuları; ünlem, isim, sıfat, fiil, zarf, ekler, edat ve bağlaçlardır. Eser, okuma becerisini geliştirmeye yönelik etkinlikleriyle öne çıkmaktadır. Ayrıca yazar; "Bu anahtar Osmanlı - Türk dil bilgisinde alıştırmaların, çevirilerin, okuma çalışmalarının ve Türkçe eklerin çevirisini içermektedir. Öğrenciler Türkçeden İngilizceye çevirilerin oryantal renklere sahip olduğunu görecektir. Öğrenciler, gramerin ilk sayfasından başlayarak Türk yazısıyla ilgili yazma çalışmaları yapmalıdırlar." sözleriyle kitabın gramer – tercüme yöntemiyle kaleme alındığını göstermektedir.

**Tablo 1**

Osmanlı Döneminde İngilizce Yazılan Türkçe Öğretim Kitaplarının Bulgulara Göre Şeması

Sıra	Yazarlar / Eserler	Dil bilgisi	Basım Yılı	Basım Yeri
1	T. Vaughan - Grammar Of The Turkish Language	Ünlem, isim, sıfat, zamir, fiil, zarf, fiilimsiler, edat, bağlaç, zamanlar	1709	Londra
2	L. Davids - Grammar Of The Turkish Language	Ünlem, isim, sıfat, zamir, fiil, zarf, edat, bağlaç	1832	Londra
3	C. Boyd - The Turkish Interpreter Or A new Grammar Of The Turkish Language	İsim, sıfat, zamir, fiil, zarflar, ekler, edatlar, bağlaçlar	1842	Londra
4	W. B. Barker - A Reading Book Of The Turkish Language	İsim, sıfat, zamir, fiil, fiilimsiler, ekler	1854	Londra
5	W. B. Barker - A Practical Grammar Of The Turkish Language	İsim, sıfat, zamir, fiil, fiilimsiler, ekler	1854	Londra
6	Redhouse - The Turkish Campaigner's Vade- Mecum Of Ottoman Colloquial Language	Ünlemler, isim, sıfat, zamir, fiil, fiilimsiler, zamanlar	1855	Londra
7	Elias Riggs - Outline Of A Grammar Of The Turkish Language	İsim, fiil, zamir, edat, bağlaç, sıfat	1856	İstanbul
8	E. Arnold - A Simple Transliterated Grammar Of The Turkish Language	İsim, sıfat, zamir, fiil, zarflar, Edatlar, Bağlaçlar	1877	Londra
9	L. Hopkins – Elementary Grammar Of The Turkish Language	İsim, sıfat, zamir, fiil, zarf, edat, bağlaç, zamanlar	1877	Londra
10	Abu Said - Turkish Self – Taught Or The Dragoman For Travellers In The East, Being a New Practical And Easy Method Of Learning The Turkish Language	Ünlemler, isim, sıfat, zamir, fiil ve zarflar	1877	Londra
11	Mackenzie-Comprising a Condensed Grammar	İsim, sıfat, zamir, fiil zarf, fiilimsiler, ekler, edatlar,	1879	Londra

12	C. Wells - A Pratical Grammar Of The Turkish Language	bağlaçlar Ünlemler, isim, sıfat, zamir, fiil, zarflar, fiilimsiler, edatlar, bağlaçlar	1880	Londra
13	Redhouse - A Simplified Grammar Of The Ottoman – Turkish Language	Ünlemler, isim, sıfat, zamir, fiil, zarflar, fiilimsiler, edatlar ve bağlaçlar	1884	Londra
14	Tarring - Turkish Grammar	Ünlem, sıfat, zamir, fiil, zarf, edat, bağlaç	1886	Londra
15	Tien - Turkish Grammar	Ünlemler, isim, sıfat, zamir, fiil, zarflar, edatlar ve bağlaçlar	1896	Londra
16	Hagopian - Ottoman Turkish Conversation Grammar	Ünlem, isim, sıfat, fiil, zarf, ekler, edat, bağlaçlar	1907	Londra
17	Hagopian - Key to the Ottoman-Turkish Conversation- Grammar	Ünlem, isim, sıfat, fiil, zarf, ekler, edat, bağlaçlar	1908	Londra

#### 4. Sonuç

Osmanlı döneminde İngilizlere Türkçe öğretmek amacıyla yazılan eserler dil bilgisi konuları açısından karşılaştırıldığında bütün Türkçe öğretim kitaplarının dil bilgisi konularına değindiği görülmektedir. Yalnız Redhouse, Vaughan, Mackenzie ve Wells bu konuda diğer yazarların değinmedikleri dil bilgisi konularına da değinerek farklılıklarını ortaya koymuşlardır.

Osmanlı döneminde İngilizlere Türkçe öğretmek amacıyla yazılan eserlerden Elias Riggs'in Outline of a grammar of the Turkish language adlı eseri haricinde bütün eserler Londra'da basılmıştır. Riggs, eserini İstanbul'da yayımlamıştır. Bu durumun eserlerin yayımlandığı dönemde kitap basımlarının Londra daha kolay bir şekilde yapılabilmesi, yazarların eserlerini İngilizlere yönelik hazırlaması ve genellikle İngiltere'de yaşamaları nedeniyle olduğu söylenebilir.

Osmanlı döneminde İngilizlere Türkçe öğretmek amacıyla yazılan eserlerden ilk eser 1709, son eser 1908 yılında yayımlanmıştır. İngilizlere Türkçe öğretim kitaplarından ilkinin 1709 yılında yayımlanması Osmanlı – İngiliz ilişkilerinin bu dönemde artması ve dünyada o dönem hâkim devlet Osmanlı olması dolayısıyla gerçekleştiği söylenebilir. Türkçe öğretim kitaplarının sonuncusunun basım tarihi 1908 yılıdır. Bu yıl Osmanlı'da gerçekleşen siyasi olaylara bakıldığında 1908'de padişah II. Abdülhamid'in tahttan indirildiği ve bu olayla birlikte Osmanlı devletinin kısa sürede yıkıldığı görülür. Bu durum padişah II. Abdülhamid'in tahttan indirilmesiyle İngilizlerin Osmanlı devletine artık özel ilgi göstermesine gerek kalmadığı, devletin yok olmaya başladığı İngilizler tarafından görüldüğü şeklinde de yorumlanabilir.

Osmanlı döneminde yazılan İngilizlere Türkçe öğretim kitaplarının tamamının gramer – tercüme yöntemiyle hazırlandığı görülmektedir. Bu dönemde yazılan diğer dil öğretim kitapları da gramer – tercüme yöntemiyle hazırlanmıştır.

#### 5. Öneriler

Yazılacak İngilizlere Türkçe öğretim kitaplarında dil bilgisi konularına yer verilmelidir. Dil öğretimi, dil bilgisi konuları öğretilmeden yeterli düzeye ulaşamaz.

Türkçe öğretimine yönelik kitaplar hazırlanırken dil ile kültürün iç içe olduğu unutulmadan kültür aktarımına yer verilmelidir.

Osmanlı döneminde yazılan İngilizlere Türkçe öğretimi kitaplarının alan uzmanları tarafından yazılmadığı görülür, bu da kitapların öğretimde çeşitli açılardan yetersiz kalmasına neden olmuştur. Yabancılar Türkçe öğretmek amacıyla yazılacak kitaplar bu alanda ders veren uzmanlar tarafından yazılmalıdır.

Dil öğretim kitaplarının basıma hazırlanması üzerinde titizlikle durulması gereken bir süreç gerektirir. Yabancılar Türkçe öğretmek amacıyla yazılacak kitapların bu açıdan Türkiye’de basıma hazırlanması Türkçeye hâkim uzmanların süreçte yer almasını daha kolay hale getirecektir.

Yabancılar Türkçe öğretim kitapları hazırlanırken dil öğretim yöntemlerine hâkim olunmalı ve hedef kitleye en uygun dil öğretim yöntemi seçilerek kitap bu yöntemin ön planda olduğu bir anlayışla hazırlanmalıdır.

## Kaynakça

- Abu Said (1877). *Turkish self – taught or the dragoman for travellers in the east, being a new practical and easy method of learning the turkish language*. Franz Thimm.: Londra.
- Arnold, E. (1877). *A simple transliteral of the turkish language*. Trübner & Co.: Londra.
- Barın E. (2004). Yabancılar türkçe öğretiminde ilkeler. *Türkiyat Araştırmaları*, 1, 19 – 30.
- Barker, W. B. (1854). *A reading book of the turkish language*. James Medden: Londra.
- Barker, W. B. (1854). *A practical grammar of the turkish language; with dialogues and vocabulary*. Bernard Quaritch.: Londra.
- Boyd, C. (1842). *The turkish interpreter or a new grammar of the turkish language*. Smith Elder & Co.: Londra.
- Çepni, S. (2012). *Araştırma ve proje çalışmalarına giriş*. Celepler Matbaacılık: Trabzon.
- Davids, A. L. (1832). *A grammar of the turkish language*. Parbury & Allen: Londra.
- Hagopian, V. H. (1908). *Key to the ottoman – turkish conversation – grammar*. Londra, Heidelberg.
- Ersoylu, H. (1981). Türk dili üzerine yazılmış İngilizce gramerler. *Türk Dünyası Araştırmaları*, 10, 124 – 129.
- Hagopian, V. H. (1907). *Ottoman – turkish conversation – grammar*. Londra, Heidelberg.
- Hopkins, E. L. (1877). *Elementary grammar of the turkish language*. Trübner & Co.: Londra.
- Mackenzie, C. F. (1879). *a turkish manual: comprising a condensed grammar with idiomatic phrases, exercises, and dialogues, and vocabulary*. WM. H. Allen & Co.: Londra.
- Marshall C., ve Rossman G. B. (2009). *Designing qualitative research*. Sage publications: London.
- Moran, B. (1964). *Türklerle ilgili İngilizce yayınlar bibliyografyası*. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları: İstanbul.
- Özçam, Çimen (1997). Türkiye Türkçesi ile ilgili gramer çalışmaları –Bibliyografya Denemesi, *Türk Dünyası Araştırmaları*, 110, 22-24.
- Redhouse, J. W. (1884). *a simplified grammar of the turkish language*. Trübner & Co.: Londra.
- Redhouse, J. W. (1855). *The turkish campaigner’s vade – mecum ottoman colloquial language*. Thomas Harrison: Londra.
- Riggs, E. (1856). *Outline of a grammar of the turkish language*. A. B. Churchill.: İstanbul.
- Tarring, C. J. (1886). *A practical elementary turkish grammar*. Kegan Paul, Trench & Co.: Londra.
- Şimşek, Hüseyin (2009). Eğitim tarihi araştırmalarında yöntem sorunu, *Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 42(1),33-51.
- Yıldırım A. & Şimşek, H. (2006). *Sosyal bilimlerde nitel tarama yöntemleri* (5th ed.). Seçkin Yayıncılık: Ankara.
- Tien, A. (1896). *A turkish grammar*. Sampson Low, Marston & Company: Londra.
- Umuncu H. (2013). Doğu ve ötekilik: İngiliz seyahatnamelerinde Türk kimliği (Lady Montagu ve Richard Chandler), *Bilig*, 66, 297 – 314.
- Wells, C. (1880). *A practical grammar of the turkish language*. Bernard Quaritch, Londra
- Vaughan, T. (1709). *Grammar of the turkish language*. F. Humfreys, Londra.
- Yeşilyurt, E. (2015). *Osmanlı döneminde İngilizlere Türkçe öğretimi*. Yayımlanmamış doktora tezi. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale.